

SOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 17.

V torek 25. aprila 1854.

III. tečaj.

Narodna visoka pesem.

Z najvišjim ročnim listom Njegovega c. k. apostolskega
veličanstva

dne 27. marca 1854

za polnoverne izrečene besede.

1.

Blagor carju, domovini!
Božja roka moč Mu daj,
Da nas vodi u vedrini
Svete vere kakor zdaj;
Sloga naša bo sovrage
Razdrobila v prah, pogin,
Carske rodovine blage
Brani srečo hrabri sin.

2.

Ljubimo pravico sveto,
Kakor nam dolžnost veli,
Pustimo nemarnost kletu,
Kadar v brambo nas budi!
Naj nam vence iz oltarja
Slave plete boja grom —
Um in serce za cesarja,
Kerv in blago za naš dom

3.

Kar je skerbna dlan storila,
Čuva naj železa ost,
Ume, vede bo množila
Duha jasnega modrost;
Blagor carstva naj ne mine,
Zvestost bodi slave vir —
Svetlo solnce naj obsine
Srečo Austrije in mir!

4.

Sloga naj narode krepí,
Naj umerje strah, napuh,
Moč nam združena naj vcepi
Jedno telo, jeden duh;
Pamet naj nas vodi zdrava,
Serce nam veselo poj:
Blagor carju, domu slava,
Austrija na veke stoj!

Pristavek k polnovernim besedam narodne visoke pesmi z ozirom na poroko Njegovega c. k. opozolskega veličanstva.

5.

Dična ko nebá zvezdica,
Sledi s carjem jasno pot
Naša mila cesarica —
Z Njim Jo veže misel, rod;
Naj nebeške mane miza
Božji blagoslov rosi,
Da *Franc Jožef* in *Eliza*,
Z Njima celi dom živi.

(Poslovenil R.)

O sadjoreji.

(Dalje.)

V. Kako se poskerbujejo s sadnim semenom posejane gredice.

Če so peške, tak tudi košice, u jeseni ali po zimi vsejane bile, moramo vigred, kakor hitro sneg skopni, in toplejši dnevi nastopajo, iz gredic smrekove veje pobrati in pregledati, ali je po gredah vse u lepem redu. Kjer je potreba, se zemlja poravna, ali terda, skornata verhinja s motikico prerahlja, da kali laglej skoz šinejo.

Če je dan na dan toplo in perst nastaja suha, se mora po vsejanih gredah škropiti. Dokler so še merzle noči, se le u jutrih škropi; pa nikdar s merzlo studenčnico ali hudo gnojnico, ampak le s kapnicoj, mlakoj ali prestanoj vodoj.

Lepo veselje imamo, kadar tu in tam na gredi zagledamo zelene plati iz pešk ali košic! Če sadikice pregoste nastajajo, se med krepkejšimi slabejše popipajo. Za perst dolge se tudi že morejo — pa u prav dobro, rahlo zemljo presaditi. To naj se u večerih pri hladu zgodi. Poškropé se narprej dobro gredice, kjer sadike rastejo in tudi druge, kamor se mislijo posejati, da perst vlažna postane. Sadike se s dvema perstoma spipajo, koreninca prikrajša, in u pripravno gredo po versti, za ped narazen, poteknejo. Jamica ali luknica se s evkicom stori, in potem ko je drevce vsajeno, se okoli korenince perst pritisne.

Po suhih dnevih je treba drevescom škropiti; vonder ne prepogosto, kajti drevesca ljubijo bolj suho kot cmokasto zemljo. Če se po dežju ali po polivanju po gredi škorja naredi, je treba jo varno s pralico prerahljati, da se korenince ne poškodijo. Na gredicah ni terpeti trave in plevela. Pleti pa se mora, kadar je zemlja vlažna; nikdar hitro po dežju, pa tudi u suši ne.

Pleti, škropiti, zemljo rahljati in grede pred živadjo obvarovati, so naj potrebneje opravila prvo leto u sadnem semenišču.

Kaj je pa drugo leto storiti?

Od drevesc, ki se iz pešek in košic zrede, se k večemu edno létne le češnje, orehi in kostanj u sadišče presadé. Jabelke, slive in češplje ostanejo dve, gruške clo tri leta u semenišču. Ostalim sadikom je ravno tak drugo kot prvo léto streči: okopovati, pleti in škropiti. Škropi se u vigredi zjutrej, po letu pa zvečer.

Jabelčne in gruševe edno letne deblica se prve dni u vigredi, kakor hitro sneg skopni, za dlan nad koreninami gladko porežejo in zemlja po gredicah prerahlja. Po tem načinu poženo drevesca ravne, gladke in močnejše deblica, in tudi gosteje in močnejše korenine. Tako prirezanje se pa pri drevcih družih plemen ne sme zgoditi; le stranske mladike se jim tik deblica gladko porežejo.

Jabelčno drevo od družih sadonosnic skoro naj hitrej raste, za rano rodi in nja sad je lepši od vsih družih plemen.

Tak drago se pa vonder ne plačuje sad kakor je mlada Trezika jabelko kupila. Nje boter (gotej), bogat štacunar u bliznem tergu, pride očeta objiskat, in dá Treziki romen zlat u dar. Deklica stoji pred hišnimi durmi in kaže zlat vsakemu, kdor memo gré. Neka babula se tudi priklati, vidi romeni zlat in reče: „Deklica! daj mi tvoj krajcar, ti dam pa to lepo rudeče jabelko.“ Zgodi se, in babula odbeži s cekinom. Štacunar pride damo u štacuno, baba pa tudi kave in sladkora si za zlat kupit. Kupčevavec spozna zlat, premeri dobro gor in dol babulo s vatlom in jo sodnii zroči. Oblubim, da se ji ni spoljubilo več, jabelka prodajati po cekinu.

(Dalje sledi.)

Narodski običaji v Železnikah.

IX. Vsi svetniki.

(Konec.)

Od roženkranske nedelje do vsih svetnikov se podajo vsako nedeljo po večernicah fantje srednje starosti na bližnji homec, ki se imenuje „mojsigrad“. Od tod gredo v bližno šumo po suhe hoste, nosijo jo na „mojsigrad“ in taiste polovico prihranijo za vsih svetnikov dan, drugo polovico pak prec ražgejo, se krog ognja vstopijo in na ves glas vekajo: Prajs (Prus) Prajs, Prajs, jabelka klatil po —. (Opraševal sim stare može čez pravi in izvirni pomen tih besed, nisim vender mogel nič natajnčnega pozvediti; le neki možic mi je rekel, da to izvira od Pruske vojske.) Proti zdravi Marii pogasijo fantje ogenj, da bi ga veter kam ne raztrosil, pospravijo odločeno hosto na pripralni prostor ter se podajo na dom. — Na vsih svetnikov dan po večernicah pridši zopet na „mojsigrad“ se urno podajo zopet po suhe hoste, tako da z poprejšno prihranjeno jo imajo včasih prav velik kup. Zdaj napravijo iz vse hoste germado, kresu enako, katero pak ne zažgejo prec, ampak krog taiste posedejo, se pomenkujejo, posebno radi od mertvih kaj pravijo eden drugemu i. t. d. — Ko pak zdravo Mario zazvoni, urno prižgejo blagoslovljeno svečico in s taisto germado zapalijo, ktera se kmalo v svitem plamenu posveti. Med tem je že pri cerkvah zazvonilo „cuge“, ki vabijo moliti sv. roženkranc za mertve rajne, in fantje jo zdaj vlijejo prot farni cerkvi*), da vse vprek leti; hotel je namreč že večkrat kdo kako tamno podobo med „cugi“ okol ognja viditi, kar, kakor se zastopi, spada v versto domišljij. Ta ogenj pomeni ogenj — terplenje — duš v vicah, in berž ko ne se zapali ravno zato o času, ko ljudje k sv. roženkrancu v cerkev gredó, da bi se ja z večjo gorečnostjo in pobožnostjo spomnili svojih mertvih rajnih. —

* Od nekđaj je namreč pri nas navadno, da na vsih Svetnikov večer in vernih duš zjutrej med „cugi“ gredo ljudje v farno cerkev vse tri dele sv. roženkranca molit, kateri pa doma varjejo, ga tudi skupaj glasno molijo. Občina svetnikov! resnično tolažbepolna zveza si za slednega kristjana, saj ti si nam porok, da se bo za nas še molilo na svetu, ko homo že zdavnej prah in pepel. P is.

Da ljudje po večernicah ta dan (pri nas peljani v procesji od gg. duhovnikov) zlo zlo hodijo na pokopališče, tu od groba do groba svojih ljubih romajo, pri taistih poklekujejo, svečice prižigajo in z serčno molitvo rajne milosti Božji priporočujejo, omenim le memogredé, ker ta navada je pri kristjanih splošna po vesolnem svetu! — Marsikaka solzica kane ta dan iz žalostnih oči na prezgodne grobe staršev, bratov al sester, znancev in prijatlov, in kdor ima kolčkaj občutljivo serce, gotovo zapusti v žalosti kraj, ki nas vse čaka.

Naj omenim pri ti priliki še enkolko od pogrebov pri nas. Ko kateri, posebno odraščeni, vmerje, hodijo ljudje prav zlo „molit.“ V izbo pridši poškropijo merliča z pripravljeno blagoslovljeno vodo, potem pokleknejo in molijo ene očenaše. Potem ga zopet poškropijo, malo kam sedejo, in odidejo. Sosedje, botri in žlahta se navadno povabijo k pogrebu. Ti pridejo večdel zvečer „molit“ in vsak povabljen prinese saboj voščeno svečico, ktero na merliča položi. Povabljeni čujejo pri merliču do polnoči ali clo celo noč. Okol polnoči molijo sv. roženkranc, bere tudi kdo z kakih bukev kaj pobožnega. Če je merlič še samskega stanu, tudi fantje in dekleta pridejo „varvat“ in navadno kaj zapojejo. Po molitvi ali petju se varhom s čim postreže. K pogrebu se povabljeni v žalostnih oblekah snidejo, otroci povabljenih, in scer le fantiči, pak vzamejo svečice, ki so jih stariši prinesli, jih prižgejo in gredo paroma prec za križem. V cerkev pridši se med „Libero“ krog truge, in na pokopališču krog jame vstopijo. Ko pogrebci merliča zagrebejo, vgasnejo tudi fantiči svoje svečice, ter jih mežnarju dajo, ktere potem v cerkvi rabi za prižiganje svečave. —

Z tim tedaj sklenem popisovanje narodskih običajev pri nas. Poznavši nalogo šolskega prijatela sim se pri tem deržal bolj na šege mladine. Vodile so me pri tem dvojne želje: oteti namreč že zlo hirajoče šege pozabljivosti, in razvedriti enkolko s tim ljubo slovensko mladino. Al sim dosegel moj namen, bodo razsodili častiti bravci. Moje serčne želje poslednič so, da bi bla ta malenkost tako dobrovoljno sprejeta, kakor dobrovoljno jo je popisal matke Slave verni sinko **J. Levičnik.**

Nehvaležnost.

Stari in modri ljudje prav govore, ter terdijo: Bogu, starišem in učitelom ne moremo zadost hvaležni biti, in dobrot nikoli povredno jim poverniti. Pa žalibog, pogosto se le prigovor poterdi, da oče laglej šestero otrok preživi, kakor ti očeta.

Pripoveduje se od moža, koji je svojim otrokom domačijo, zemljino, in vse drugo premoženje izročil. Nadjal se je, da ga otroci pošteno preživeli bojo. Oče živi pri starejšem sinu, pa vkratkem se ga ta naveliča ter očetu reče:

Ona je nicoj povila, in tu, kjer Vaš stoliček stoji, bi prostor za zibelko bil. Ali bi ne hoteli k Lukecu iti, ker ima večo izbo ko jaz? Oče gre k drugemu sinu; pa hitro je Luka očeta sit. Reče mu toraj: „Oče, radi imate toplo sobo, mene pa glava boli, če je dokaj zaneteno; bi le ne hoteli iti k Mihui, ker je pekar, in zmiram gorko izbo ima?“ Oče korači k tretjemu sinu. Tudi Miha, in še hitrej, očeta odpravlja. Reče mu: „Oče, saj vidite, da pri meni ljudje vun in noter ferkljajo, kot golobi v golobnjak, ter nimate pokoja, da bi popoldne pospančkovali. Bi ne hoteli iti k moji sestri Katri, ki na bregu stanuje?“ Oče zapazi, da je sinom na potu — da ga radi nimajo. Misli si: poskusil bom pri hčeri stanovati; ženski spol ima rahlejšo in pohlevnejšo serce. Le neke tedne biva starček pri hčeri in že stopi Katra k očetu ter mu reče: „Oče, vselej mi je na skerbi, kadar greste po stopnjicah in po bregu v cerkev, da bi kje ne padli. Pri Lizi, ki le v pozémju stanuje, bi te skerbi ne bilo.“ Oče zastopi, kaj hoče Katra reči, toraj gre k Lizi. Liza pa že drugo nedelo v pričo očeta k sosednji reče: „Moje stanišče tu pri grabnu je vendar prevlažno za starega moža, ki še poleg tudi na protinu terpi. Sestra Lenčka, ki ima za moža pokoparja pri Sv. Duhu, bi zanj nar lepše stanovanje imela.“ S klavernim sercom korači serec k Lenčki, pa že drugi dan reče vnuk k dedju: „Včeraj so mama k teti rekli: Za Vas ni boljšega stanišča, kot čumnata, ki jih oče kopljejo.“

To slišati starčeku serce počí, na tla se zgrudi in — umerje. In na pokopališču pri sv. Duhu še zdaj pri rajnih mirno počiva,

kjer ga še ptujci ne preganjajo več. Prislovica se še zdaj pogosto poterduje, da laglej oče šestero otrok preskerbuje, ko otroci očeta. Pa, otroci! tudi res je:

Kakor ti, sin! strežeš meni,

Tak otroci tvoji tebi.

Vilh. Musi.

Listonoša.

Iz Krajskega. Prečastito Ljubljansko škofijstvo je z razpisom dne 18. pros. t. l. št. 1 $\frac{1}{2}$ zraven veliko dobrih nemških knjig in časopisov tudi naslednje *slovenske* za učiteljske knjižnice priporočilo:

1. Šolskega prijatla v Celovcu.
2. Drobtince.
3. Napeljevanje k pobožnimu življenju in lepimu zadržanju v Ljubljani.
4. Blaže in Nežica.
5. Potočnikovo gramatiko v Ljubljani.
6. Praprotnikovo Spisje v Ljubljani.
7. Šmidove povesti.
8. Soave podučne povesti.

Drobtinčice.

* Čast. gosp. *Adamič Franc*, učitelj v Šmartnem pri Litii, je razglasil v „Österr. Schulfreund - u“ c. 8. prav lep sostavek zastran *podučevanja v petji* po ljudskih šolah. U tem sostavku piše: „Nočem tukaj dalje razkazovati, kako gre v ljudske šoli lepo po stopnjah peti učiti, ker mislim s božjo pomočjo poseben navod zato za naše slovenske ljudske šole v našem ljubem materinskem jeziku na svetlo dati.“ Bog daj srečo; le hitro, to je potrebna in imenitna reč! —

* C. k. deželna šolska oblastnija v *Terstu* posebno priporočuje, da bi gg. kateheti in učitelji svoje učence vnemali za kmetijstvo, sadjo -, vino - alj svilorejo, kakor se za potrebe in okoljšine učencev bolje kaže. Tudi priporočuje, da bi se pri vsakej šoli poseben vertič napravil, kjer bi učitelji priložnost imeli,

učence v teh rečeh praktično alj djansko podučevati. To se pa ve, da morajo učitelji sami kej znati. U te namen bode c. k. ministerstvo osobno knjigo skoraj izdalo.

U Celovcu so pa preč: gosp. Rudmaš oskerbeli, da se je v lepem večer koroške kmetijske družbe za šolske pripravnike prostor odločil in tako prepustil, da vsak svojo gredico ima in se potrebnih opravil sam vadi. Tak prostorček in moder učenik bota gotovo veliko pripomogla, da se bojo naši pripravniki v kmetijskih in vertnarskih rečeh dobro izurili.

Društvo sv. Mohora.

* Za „družtveno matico“ so darovali:

Prenos: 79 fl. 14 kr. sr.

Gosp. *Fresl Franc*, rojen Čeh in kaplan v št.

Marjeti pri Bajtišah so nam pismo poslali, v katerem stoji tole: „K družtv. matici“ darujejo:

Nikolaj Rašer	—	6	„
Kaspar Veračnik	—	6	„
Valentin Olinovec	—	6	„
Valentin Ogris	—	10	„
Jožef Rab	—	6	„
Rok Holsitzer	—	6	„
Ožbalt Venedek	—	6	„
Valentin Juh	—	6	„
Jakob Veračnik	—	20	„
Rok Vošič	—	6	„
Janez Magedin	—	6	„
Lorenc Ogris	—	6	„
Ozbalt Vožič	—	6	„
Simon Kelh	—	10	„
Simon Kelh, stari	—	6	„
Matevž Smerečnik, črevljar	—	10	„
Matevž Smerečnik, ključar	—	6	„
Janez Koglek, učitelj	—	20	„
Frañčišek Fresl, kaplan	2	32	„

ukup: 84 fl. 14 kr. sr.

* Dalje so pristopili p. n. gg. 916. Vuga Štef., kurat v Opačjaselu; 917. Milanič Jož., učen. u Gorici; 918. Mihel Andr., kurat v Gabril pri Ipavi; 919. Vidmar Franc, kurat v Seduli; 920. Klanšič Jan., kmet v Mernem; 921. Nanut Jož., srenski svetov. v št. Andrašu; 922. Kragel Neža, keršenca v Gorici; 923. Don Julian Kelih, redovnik Barnabitski na Dunaju.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.